

АНОТАЦІЯ

Кавацюк Д. І. Українське представництво Галичини в австрійському парламенті (1861–1897 рр.) – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 «Історія та археологія». – ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» МОН України, Івано-Франківськ, 2022. ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» МОН України, Івано-Франківськ, 2022.

Актуальність дисертації пов'язана з тим, що після здобуття Україною незалежності в 1991 р. суттєво зріс інтерес до вивчення історії українського національного руху Галичини “довгого” ХІХ ст., складовою частиною якого була діяльність русинів у представницьких органах влади Австрійської (з 1867 р. – Австро-Угорської) монархії. Протягом 1861–1897 рр. в австрійському парламенті українські депутати виступали на захист інтересів місцевого населення краю. Хронологічно робота охоплює період від відновлення парламенту в Габсбурзькій монархії 1861 р. до закінчення восьмої каденції 1897 р.

Основою для дослідження стали неопубліковані архівні матеріали (з двох архівів в Україні – ЦДАЛІ України і Держархіву Івано-Франківської обл.), дані стенографічних протоколів парламенту (100 позицій у списку використаних джерел і літератури), австрійських законів, тогочасних періодичних видань та спогадів безпосередніх учасників і свідків подій. Цінну інформацію для роботи почерпнуто з наявної історіографічної бази, насамперед, праць сучасних українських істориків І. Чорновола, М. Мудрого, О. Аркуші, А. Кліша, австрійського історика Г. Біндера, польського – С. Пія та ін. Щодо архівних матеріалів, то вони стосуються передусім передвиборчих кампаній, тоді як діяльність українського представництва відображають стенографічні протоколи парламенту, що містять відомості про кожного депутата.

У дослідженні розкрито участь українського населення у виборах до австрійського парламенту. Роль керівника передвиборчими кампаніями галицьких русинів взяло на себе засноване в 1870 р. у Львові політичне товариство русофілів (москвофілів) “Русска (далі – Руська) рада”, особливо після запровадження безпосередніх виборів до Палати послів у 1873 р. Товариство визначало кандидатів у послів, займалося друком і поширенням агітаційних листівок серед населення, залучало фінансові ресурси до передвиборчої кампанії і т. п. Русофіли відстоювали ідеї панславізму та єдиного “русского міра”, що охоплювало в їх розумінні “великоруські” (російські) та “малоруські” (українські) етнічні землі. Незважаючи на певний успіх на виборах 1873 р. (15 депутатів), у діяльності “Руської ради” спостерігалися значні недоліки (відсутність комунікації безпосередньо в округах, централізоване призначення кандидатів, пасивність послів у парламенті та ін.), які призвели до поступового падіння чисельності депутатів-русофілів. На виборах 1879 р. русофіли здобули лише три мандати, 1885 р. – один, а 1891 р. – жодного.

Водночас з’ясовано роль галицьких народовців у передвиборчих кампаніях. Уперше народовці організовано взяли участь у виборах 1885 р., коли створили спільний з русофілами комітет – Головний руський комітет виборчий (далі – ГРКВ). До цього часу координація зусиль народовських діячів на виборах безпосередньо не здійснювалася, вони брали участь у складі польського або русофільського передвиборчих комітетів. Однак до початку 1880-х рр. галицькі народовці значно поступалися в ідейно-організаційному відношенні русофілам, не мали власної політичної організації (“Народна рада” виникла лише в 1885 р.). Перелом у народовсько-русифільському суперництві в Галичині остаточно відбувся на зламі 80–90-х рр. XIX ст., що було пов’язано з політикою польсько-українського порозуміння, т. зв. “новою ерою”, при підтримці австрійської влади (1890–1894 рр.). На чергових виборах 1891 р. народовці вперше самостійно створили Руський головний комітет виборчий (РГКВ) та здобули сім

мандатів, для порівняння, русофіли – жодного. Депутатами стали відомі народовські діячі: Ю. Романчук, О. Барвінський, К. Телішевський та ін.

Проаналізовано механізм обрання депутатів парламенту в Галицькому сеймі (1861–1873 рр.). Відповідно до австрійського законодавства одним з обов'язків сейму було обрання депутатів парламенту зі свого складу. Поляки, використовуючи чисельну перевагу на сеймовій арені, що базувалася на куріальній системі виборів на становій основі, свідомо не допускали до Палати послів політично активних і незалежних русинів. Як наслідок, деякі українські представники в той час ставали членами парламентської фракції поляків – Польського кола, більшість із них відзначалися пасивністю (І. Боднар, А. Яновський, М. Кашевко та ін.). Із запровадженням нової системи виборів до парламенту в 1873 р. русини отримали шанс збільшити кількість депутатів парламенту.

Визначено персональний і кількісний склад українського представництва в австрійському парламенті. У Палаті послів у 1861–1865 рр. було 13 русинів, 1867–1870 рр. – шість, 1870–1871 рр. і 1871–1873 рр. – по чотири, 1873–1879 рр. – 16, 1879–1885 – чотири, 1885–1891 рр. – п'ять та 1891–1897 рр. – дев'ять. За цей період депутатами були відомі русофіли – І. Наумович, Т. Павликів, В. Ковальський, Д. Кулачковський та ін., народовці – С. Качала, В. Федорович, Ю. Романчук, О. Барвінський, А. Вахнянин та ін. Враховуючи, що окремі політики по кілька разів здобували депутатський мандат (зокрема, І. Боднар, В. Ковальський, І. Озаркевич тощо), усього русини в Палаті послів упродовж 1861–1897 рр. мали 49 представників. Крім того, чотири греко-католицьких митрополити автоматично були послами Палати панів (Г. Яхимович, С. Литвинович, Й. Сембратович і С. Сембратович). У складі українського представництва до 1891 р. переважали русофіли.

З'ясовано, що головним напрямом діяльності українських депутатів у парламенті був культурно-освітній. В освітній сфері послі, як правило, домагалися відкриття україномовних шкіл і гімназій, створення для русинів

навчальних класів з рідною мовою викладання у вже існуючих польських школах. Поляки, маючи більш численне представництво в парламенті (Польське коло ніколи, починаючи з 1873 р., не мало менше 40-ка членів), всіляко чинили спротив цьому. Вони усвідомлювали небажані для себе наслідки в розвитку україномовного шкільництва в Галичині, що потенційно загрожувало перетворенню краю, по суті, в польську автономну провінцію, при підтримці австрійської влади з 1860-х рр.

Найбільш висока активність українських депутатів в освітній сфері спостерігалася з п'ятої каденції (з 1873 р.), та, особливо, у 80-і рр. XIX ст., коли вони, зокрема, домоглися перевірки навчальних підручників у краї та запропонувати зміни до шкільного законодавства. В. Ковальський в 1876 р. відзначився проектом відкриття української школи у Львові. Українські парламентські депутати з Галичини (І. Озаркевич, Ю. Геровський та ін.) доклали зусиль до відкриття Чернівецького університету в 1875 р. Дуже часто ініціативи русинів губилися в австрійській бюрократичній системі.

Аргументовано, що українських депутатів цікавили також соціально-економічні та релігійні питання. Зокрема, в соціально-економічній сфері вони порушували питання про важке становище народу: необхідність зниження податків, подолання наслідків голоду, весняних повеней тощо. Для прикладу, М. Куземський у 1862 р. виступав за створення ґрунтових книг, щоб зменшити кількість земельних суперечок у Галичині. Депутати-русини п'ятої каденції (1873–1879 рр.) домоглися надання допомоги населенню для подолання наслідків природних катастроф та з метою уникнення голоду. Українське представництво домагалось покращення матеріального забезпечення греко-католицького духовенства, що було в гіршому становищі порівняно з римо-католицьким (на жаль, в основному безуспішно), підтримало відкриття третього в краї, поряд із Львівським і Перемишльським, Станиславівського єпископства в 1885 р.

Водночас розкрито позицію українського представництва під час обговорення на парламентській арені загальнодержавних законів. Так, послі

щороку брали участь у формуванні та розподілі бюджету монархії. Досить активними були українські послы-депутати під час прийняття законів про вибори 1873 р. і 1896 р. Так, Ю. Романчук та О. Барвінський виступали з промовами під час дискусії над проектами виборчої реформи в 1890-х рр., домагаючись запровадження загального виборчого права, що було реалізовано аж в 1907 р.

Окремо проаналізовано співпрацю українського представництва з іншими депутатами парламенту. Серед найчастіших союзників русинів, що мали порівняно незначне представництво в Палаті послів, були поляки, німці та італійці. Українські діячі, з огляду на порівняно нечисленне представництво, потребували підтримки в парламенті для реалізації своїх вимог, головним у визначенні союзників була позиція в польсько-українському суперництві в Галичині. Українські депутати, які прагнули порозуміння з поляками, вступали до Польського кола, але їх було небагато (С. Качала, В. Федорович та ін.). Натомість українські послы з метою послаблення впливу поляків у краї у 1861–1879 рр. приєднувалися до австро-німецьких лібералів – постійного суперника Польського кола. В. Ковальський в 1882–1891рр. входив до складу Клубу Короніні – ліберальної фракції Франца Короніні-Кронберга.

Проаналізовано діяльність українського представництва в Палаті панів рейхсрату, склад якої призначав особисто імператор. Єдиним українським депутатом у досліджуваній період, який брав участь у засіданнях верхньої палати парламенту, був С. Литвинович – член фінансового комітету. Троє інших (Г. Яхимович, Й. Сембратович і С. Сембратович) відзначилися пасивністю, часто навіть не приїздили до Відня. Вони отримали мандат автоматично у зв'язку зі вступом на митрополичий престол.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в роботі *вперше*: досліджено багатовекторну діяльність українського представництва Галичини в австрійському парламенті у 1861–1897 рр.; введено до наукового обігу значну частину невідомих і маловідомих архівних матеріалів та

значний обсяг інформації з тогочасних періодичних видань і стенографічних протоколів парламенту; *удосконалено*: знання про діяльність українського представництва в австрійському парламенті; уявлення про перебіг парламентських виборчих кампаній, участь у них українського населення; *отримали подальший розвиток*: вивчення окремих моментів участі політичного товариства “Руська рада” у виборчих кампаніях до Палати послів; дослідження діяльності деяких депутатів парламенту (Ю. Романчук, О. Барвінський, С. Качала та ін).

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що висновки та основні положення дисертації можуть бути використані в *науково-дослідній сфері* – під час написання праць з історії України, історичного краєзнавства; *навчально-виховній* – для підготовки до навчальних занять з відповідної тематики, формування національно свідомої молоді; *правовій* – у процесі вдосконалення сучасного виборчого законодавства України; *громадській* – для формування серед громадян почуття відповідальності за свій вибір, громадянського суспільства.

Ключові слова: посол, Галичина, парламент (рейхсрат), Палата послів, Палата панів, петиція, “Руська рада”, народовці, русофіли.

SUMMARY

Kavatsiuk D. I. Ukrainian representation of Galicia in the Austrian Parliament (1861–1897) – Manuscript.

The dissertation for degree of a Doctor of Philosophy (PhD) in the branch of knowledge 03 The humanities on a specialty 032 “History and archeology”. Vasyl Stefanyk Precarpathian National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Ivano-Frankivsk, 2022. Vasyl Stefanyk Precarpathian National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Ivano-Frankivsk, 2022.

The relevance of the dissertation is that after Ukraine’s independence in 1991, interest in studying the history of the Ukrainian national movement in Galicia “long” XIX century has grown significantly, an integral part of which was the activity of the Ruthenians in the representative authorities of the Austrian (since 1867 – Austro-Hungarian) Monarchy. During 1861–1897, Ukrainian deputies in the Austrian Parliament defended the interests of the local population. Chronologically, the work covers the period from the restoration of the parliament in Habsburg Monarchy 1861 to the end of the eighth cadence in 1897.

The basis for the study were unpublished archival materials (from two archives in Ukraine – CSHAL (Central State Historical Archive of Ukraine, Lviv) and the State Archives of Ivano-Frankivsk region), data from the stenographic protocols of the parliament (100 items in the list of used sources and literature), Austrian laws, periodicals of that time and memoirs of direct participants and witnesses of the events. Valuable information for the work is taken from the available historiographical base, first of all, the works of modern Ukrainian historians I. Chornovol, M. Mudryi, O. Arkusha, A. Klish, Austrian historian G. Binder, Polish – S. Piiiai, and others. As for archival materials, they relate primarily to election campaigns, while the activities of the Ukrainian representation are reflected in the stenographic protocols of the parliament, which contain information about each deputy.

The study revealed the participation of the Ukrainian population in the elections to the Austrian Parliament. The role of the leader of the election campaigns of the Galician Ruthenians was taken over by the Russophiles (Moscophiles) Political Society “Russka (hereinafter – Ruska) Rada” founded in 1870 in Lviv, especially after the introduction of direct elections to the House of Ambassadors in 1873. The society identified candidates for ambassadors, printed and distributed campaign leaflets among the population, attracted financial resources to the election campaign, etc. Russophiles defended the ideas of Pan-Slavism and a single “Russkii mir” (Russian world), which included in their understanding “Velykoruski” (Russian), and “Maloruski” (Ukrainian) ethnic lands. Despite some success in the elections of 1873 (15 deputies), the activities of the “Ruska Rada” were marked by significant shortcomings (lack of communication directly in the constituencies, the centralized nomination of candidates, the passivity of ambassadors in parliament, etc.), which led to a gradual decline in the number of Russophile deputies. In the elections of 1879, the Russophiles won only three seats, in 1885 – one, and in 1891 – none.

At the same time, the role of Galician Populists in the pre-election campaigns was clarified. For the first time, the Populists took part in the organized elections of 1885, when they created a joint committee with the Russophiles – the Main Ruskyi Electoral Committee (hereinafter – MREC). Until then, the coordination of Populists efforts in the elections was not carried out directly, they participated in Polish or Russophile election committees. However, until the early 1880s, the Galician Populists were ideologically and organizationally inferior to the Russophiles, they did not have their own political organization (the Narodna Rada (People’s Council) emerged only in 1885). The turning point in the Populists-Rossophiles rivalry in Galicia finally happened at the turn of the 80s and 90s of the XIX century, which was related to the policy of Polish-Ukrainian understanding, the so-called “New era” with the support of the Austrian government (1890–1894). In the regular elections of 1891, the Populists for the first time independently formed the Ruskyi Main Electoral Committee (RMEC)

and won seven seats, for comparison, Russophiles – none. Well-known people's figures became deputies: Yu. Romanchuk, O. Barvinskyi, K. Telishevskyi, and others.

The mechanism of electing members of parliament in the Galician Sejm (1861–1873) is analyzed. Under Austrian law one of the Sejm responsibilities was to elect members of parliament from among its members. Poles, using the numerical advantage in the Sejm arena, which was based on the curial system of elections on an estate basis, politically active and independent Ruthenians were deliberately barred from entrance to the House of Ambassadors. As a result, some of the Ukrainian representatives at that time became members of the parliamentary faction of Poles – the Polish Circle most of them were noted for passivity (I. Bodnar, A. Yanovskyi, M. Kashevko, and others). With the introduction of a new system of parliamentary elections in 1873, the Ruthenians got a chance to increase the number of members of parliament.

The personal and quantitative composition of the Ukrainian representation in the Austrian Parliament has been determined. In 1861–1865 in the House of Ambassadors were 13 Ruthenians, in 1867–1870 – six, in 1870–1871 and 1871–1873 – four each, in 1873–1879 – 16, in 1879–1885 – four, 1885–1891 – five and 1891–1897 – nine. During this period, the deputies were known Russophiles – I. Naumovych, T. Pavlykiv, V. Kovalskyi, D. Kulachkovskyi, and others, Populists – S. Kachala, V. Fedorovych, Yu. Romanchuk, O. Barvinskyi, A. Vakhnianyn, and others. Given that some politicians have received mandates several times (in particular I. Bodnar, V. Kovalskyi, I. Ozarkevych, etc.), in total, Ruthenians in the House of Ambassadors during 1861–1897 had 49 representatives. In addition, four Greek-Catholic Metropolitan were automatically ambassadors to the House of Lords (G. Yakhymovych, S. Lytvynovych, J. Sembratovych, and S. Sembratovych). Until 1891, Russophiles predominated in the Ukrainian representation.

It was found out that the main activity of Ukrainian deputies in the parliament was cultural and educational. In the education sphere, ambassadors

usually sought the opening of Ukrainian-language schools and gymnasiums, the creation of Ruthenian classes in their language in existing Polish schools. The Poles, with a larger representation in parliament (the Polish Circle has never had less than 40 members since 1873), opposed this in every possible way. They were aware of the undesirable consequences for the development of Ukrainian-language schools in Galicia, which potentially threatened the transformation of the region, essentially a Polish autonomous province, with the support of the Austrian authorities since the 1860s. The highest activity of Ukrainian deputies in the education sphere was observed from the fifth cadence (since 1873), and, especially, in the 80s of the XIX century, when they, in particular, managed to check textbooks in the region and propose changes to school legislation. V. Kovalskyi in 1876 distinguished himself by the project of opening a Ukrainian school in Lviv. Ukrainian parliament deputies from Galicia (I. Ozarkevych, Yu. Herovskyi, and others) made efforts to open the University of Chernivtsi in 1875. Ruthenian initiatives were often lost in the Austrian bureaucratic system.

It was argued that Ukrainian deputies were also interested in socio-economic and religious issues. In particular, in the socio-economic sphere, they raised the issue of the plight of the people: the need to reduce taxes, overcome the effects of famine, spring floods, and more. For example, M. Kuzemskyi in 1862 advocated the creation of soil books to reduce the number of land disputes in Galicia. Ruthenian deputies of the fifth cadence (1873–1879) sought to help the population to overcome the consequences of natural disasters and to avoid famine. The Ukrainian representation sought improvement to the material support of the Greek Catholic clergy which was in a worse position than the Roman-Catholic (unfortunately, mostly unsuccessful), supported the opening of the third in the region, along with Lviv and Przemysl, Stanislaviv bishopric in 1885.

At the same time, the position of the Ukrainian representation was revealed during the discussion of national laws in the parliamentary arena. Ambassadors annually participated in the formation and distribution of the budget of the empire. Ukrainian ambassadors-deputies were quite active during the adoption of the laws

on elections of 1873 and 1896. Yu. Romanchuk and O. Barvinskyi made speeches during the discussion on the projects of electoral reform in the 1890s, seeking the introduction of universal suffrage, which was implemented only in 1907.

The cooperation of the Ukrainian representatives with other members of parliament was analyzed separately. Among the most frequent allies of the Ruthenians, who had a relatively small representation in the House of Ambassadors, were Poles, Germans, and Italians. Ukrainian figures, given the relatively small representation, needed support in parliament for implementation of their requirements, the main position in determining allies was the position in the Polish-Ukrainian rivalry in Galicia. Ukrainian deputies, who sought an understanding with the Poles, joined the Poles, joined the Polish Circle, but there were few (S. Kachala, V. Fedorovych, and others). Instead, to weaken Poles influence in the region in 1861–1879, Ukrainian ambassadors joined the Austro-German Liberals, a constant rival of the Polish Circle. V. Kovalskyi in 1882–1891 was a member of the Coronini Club, the liberal faction of Franz Coronini-Cronberg.

The activity of the Ukrainian representation in the House of Lords of the Reichsrat, the composition of which was personally appointed by the emperor, is analyzed. The only Ukrainian deputy in the study period who participated in the sittings of the upper house of parliament was S. Lytvynovych, a member of the Finance Committee. Three others (G. Yakhymovych, J. Sembratovych, and S. Sembratovych) were passive and often did not even come to Vienna. They received the mandate automatically in connection with the accession to the metropolitan position.

The scientific novelty of the obtained results is that in the work *for the first time*: the multi-vector activity of the Ukrainian representation of Galicia in the Austrian Parliament in 1861–1897 was studied; a significant part of unknown and little-known archival materials and a significant amount of information from contemporary periodicals and stenographic protocols of the parliament were introduced into scientific circulation; *improved*: knowledge of the activities of the

Ukrainian representation in the Austrian Parliament; ideas about the course of parliamentary election campaigns and the participation of the Ukrainian population in them; *received further development: the* study of certain moments of participation of the political association “Ruska Rada” in the election campaigns to the House of Ambassadors; study of the activities of some members of parliament (Yu. Romanchuk, O. Barvinskyi, S. Kachala, and others).

The practical significance of the results is that the conclusions and main points of the dissertation can be used in the *research sphere* – while writing works on the history of Ukraine, historical local lore; *educational* – to prepare for training sessions on relevant topics, the formation of nationally conscious youth; *legal* – in the process of improving the modern election legislation of Ukraine; *public* – to form among citizens a sense of responsibility for their choices, civil society.

Keywords: ambassador, Galicia, parliament (Reichsrat), House of Ambassadors, House of Lords, petition, “Ruska Rada”, Populists, Russophiles.

СПИСОК ПРАЦЬ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації.

1. Kavatsiuk D. Vzťahy rusínskych-ukrajinských poslancov z Haliča so zástupcami iných národov v Poslaneckej snemovni Ríšskej rady (1873–1879). *Studia Historica Nitriensia*. 2020. Ročník 24. Č. 1. S. 172–188.

2. Кавацюк Д. Парламентська діяльність Василя Ковальського (1873–1891 рр.). *Науковий і культурно-просвітній часопис “Галичина”*. 2021. Ч. 34. С. 93–102.

3. Кавацюк Д. Українське представництво австрійського парламенту 1891 – 1897 рр. в умовах політики «нової ери». *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2021. №8(50). С. 57–69.

4. Кавацюк Д. Перший парламентський досвід русинів-українців Галичини в австрійському парламенті 1848–1849 рр. *Науковий і культурно-просвітній часопис “Галичина”*. 2019. Ч. 32. С. 33–40.

5. Кавацюк Д. Русини-українці в австрійському парламенті 1867–1873 рр. *Науковий і культурно-просвітній часопис “Галичина”*. 2018. Ч. 31. С. 81–86.

6. Кавацюк Д. Русини-українці Галичини в австрійському парламенті 1861–1865 рр. *Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії*. 2018. Ч. 21. С. 55–62.

7. Кавацюк Д. Діяльність українського представництва в австрійському парламенті на сторінках газети “Діло”. *Вісник Прикарпатського університету. Серія Історія*. 2017. Випуск 29. С. 91–96.

8. Кавацюк Д. Діяльність о. Івана Озаркевича в австрійському парламенті 1873–1891 рр. *Покуття – колыска українського національного державотворення. Матеріали VII науково-краєзнавчої конференції, присвяченої 100-річчю утворення Західно-Української Народної Республіки*

та 570-ї річниці надання магдебурзького права містові тисмениці (14 вересня 2018 р.). 2018. С. 225–230.

9. Кавацюк Д. Участь українського населення у виборах до Палати послів австрійського парламенту в 1873 р. *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції “Другі Грабовецькі історичні читання” (З нагоди 90-річчя академіка Володимира Грабовецького)*. 2019. С. 281–290.

10. Кавацюк Д. Парламентська діяльність о. Степана Качали *Добрий пастир*. 2018. № 12–13. С. 400–408.